

Efektivnost opštenarodne odbrane

Prof. MILOŠ SINĐIĆ

U radu su naznačeni sistemološki pristupi razjašnjenju efektivnosti opštenarodne odbrane i ukazano je na njene opštedruštvene, razvojne i ekonomske efekte. Ističe se da je opštenarodna odbrana nezamenljiv činilac stabilnosti i napretka jugoslovenske zajednice. Ona je garant očuvanja tekovina narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, bitni činilac stabilnosti u napredovanju smerom programatski utvrđene inicijative opredeljene Programom SKJ i vitalni nosilac obrazovnog, naučnog, tehnološkog, organizacionog i ekonomskog progressa.

Takođe, dato je više teorijsko-metodoloških uvida i interpretacija sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u vezi sa najnovijim naučnim teorijama samoorganizacije i njihovom efektivnosti.

U vezi sa problematikom finansiranja Jugoslovenske narodne armije navedena je veličina izdvajanja dela nacionalnog dohotka za potrebe JNA i obrazložena njena donja ili minimalna granica (oko 5 odsto). Takođe, i sve druge proporcije i odnosi na koje se u ovom radu ukazuje dati su na osnovu određenog iskustva, tj. odgovarajućih statističkih i drugih izvora i produkt su sistemnog tretmana razmatrane fenomenologije krize, rata, odbrane, zaštite, efekta, stanja itd.

U radu su date definicije pojedinih kategorija i uvedeni su neki novi pojmovi, što može biti podsticajno za dalja promišljanja, kritičku proveru i istraživanja.

ODBRANA I KRIZA

Odbrana i kriza su direktno međuzavisne. Što je kriza dublja uloga odbrane je veća. Sa prvim znacima krize obično se preduzimaju mere jačanja odbrane, pošto je odbrambena sposobnost objektivni uslov savlađivanja krize.

Odbrana je nezamenljiv činilac stabilnosti i napretka društvene zajednice. Posebno je uloga opštenarodne odbrane višestruka. Razvijena u dovoljno snažan sistem, ona deluje stabilizaciono kao činilac sigurnosti, zaštite i očuvanja slobode, života u miru, stečenih tekovina napretka i stvaranja novih. Takva odbrana svojom efektivnom i potencijalnom snagom deluje obeshrabrujuće na moguće spoljne agresore i eventualne unutrašnje neprijatelje, na čemu se u osnovi realizuju glavne funkcije strategije odv-

račanja, dok oslabljena odbrana ima suprotan efekt – njihovo ohrabrivanje, kao i omogućavanje primene svih oblika i sadržaja strategije dominacije. Ona je vitalna komponenta socijalističkog samoupravljanja i svojim razvitkom (snaženjem) plodotvorno deluje na stanje društvene svesti, razvijanje novih proizvodnih odnosa i uspon reprodukcije visokoproduktivnih snaga. U sistemu opštenarodne odbrane koncentrišu se najvitalnije snage, najsavremenija sredstva (tehnika i tehnologija) i najefektivnija organizacija (znanja i veštine). Svojim neposrednim, posrednim i indukovanim uticajima njihova reprodukcija revitalizuje, unapređuje i podstiče proizvodne i druge delatnosti celokupne društvene reprodukcije. Ulaganja u takav sistem odbrane imaju višestruke pozitivne razvojne, ekonomske i opšte društvene efekte i nikako nisu samo trošak imobilisanih i utrošenih vrednosti.

Konačno, visokorazvijen sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u pogledu moralno-političkog jedinstva (jugoslovenskog patriotizma) i u pogledu borbene sposobnosti njegovih pripadnika i koherentno razvijenih vidova organizacije zaštite i oružanih snaga, a pre svega Jugoslovenske narodne armije i Teritorijalne odbrane, ostvaruje raznovrsne oblike i načine efikasnih borbenih dejstava u okolnostima vanrednih i ratnih stanja, kada se maksimalno angažuju sve snage i materijalni izvori zemlje. Ovde treba imati u vidu da je efikasno rukovođenje, komandovanje i upravljanje ključni uslov visokog učinka zaštitnih i borbenih dejstava i visoke efektivnosti čitavog sistema odbrane. Naravno, stvaranje sistema ovakve visokoefektivne zaštite i odbrane podrazumeva svesno, usmereno, plansko, organizovano, trajno i uporno delovanje, koncentrisane napore i složene planske poduhvate, po pravilu polemologije: »u miru kap znoja više – u ratu kap krvi manje«.

Bez obzira na to što kriza neizbežno ima nepovoljna dejstva i na odbranu, upravo je ojačana odbrana bitan činilac uspešnog prevladavanja krize i osiguranja stabilnosti društvenog napretka. Ona je bila, jeste i ostaje ključna vitalna snaga izborne slobode, mira i stvaranja svega što imamo i što možemo stvoriti na putu ka sve bogatijem društvu civilizacije – socijalizmu. Zadržavajući istorijsku inicijativu stvaranja društva socijalističkog samoupravlja-

nja kao sinteze najboljih vrednosti ljudske civilizacije u datim unutrašnjim i spoljnim okolnostima, prevladavanjem krize naše društvo prelazi u novu etapu viših razvojnih kvaliteta u kontinuitetu naše revolucije. U tom velikom poduhvatu rešavanja zaoštrenih protivrečnosti i otvaranja perspektive takvog razvoja, odbrana je garancija uspeha. Ona ja važan garant očuvanja tekovina narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, ključni činilac stabilnosti u napredovanju smerom programatski utvrđene istorijske inicijative opredeljene Programom SKJ i vitalni nosilac obrazovnog, naučnog, tehnološkog, organizacionog i ekonomskog progressa.

U vreme krize sve je na proveri, sve se revalorizuje u uslovima novih zahteva i pooštrenih kriterijuma i sve prolazi dublju konverziju prelaska u kvalitativno novo stanje. Iako nastupaju iznenadno krize nisu neprirodne pojave. Neravnomernost, cikličnost i naizmenična smenjivost uspona i padova, prosperiteta i kriza, zakonomernost je periodike razvitka – tačnije rasta, razvoja i napretka. Ta je zakonomernost imanentna svakom sistemu prirode i društva. Krize pokazuju neodrživost postojećeg i nužnost novog stanja. U kriznim periodima otkriva se ponajviše činjenica budućnosti. To je način revitalizacije, odnosno samoprevazilaženja. Da preživi krizno stanje može sistem koji poseduje snagu samoprevazilaženja, čiji je odbrambeni sistem efektivno pouzdan, koji se uspešno prilagođava okolini, datim okolnostima, uslovima i zahtevima, pronalazeći u njima nove činioce svoga razvoja. Ovo samoprevazilaženje i jeste suština samoorganizacije kao kretanja od nižeg ka višem nivou organizacije, odnosno njene efektivnosti. U fazi savladavanja kriznog stanja ključna je uloga upravljanja (proizvodnja budućnosti), ali i odbrane sistema (zaštite budućnosti), usled čega odbrambeni sistem ima ulogu neizostavnog činioca opstanka i razvitka datog sistema – društva, zajednice, države. Drugim rečima sistem bez svoje odbrane nije zamisliv.

KARAKTER I FENOMENOLOGIJA RATA

Prema društveno-političkoj suštini i karakteru ratovi se klasifikuju kao pravedni (oslobodilački) i nepravedni (porobljivački). Ratovi se dalje mogu razvrstavati po opse-

gu angažovanih snaga i zemalja, po obliku organizacije i strateškim ciljevima, po vidu i načinu borbenih dejstava, po usmerenosti i intenzitetu vođenja, po predmetu spora sukobljenih strana, po primenjenim sistemima oružja i tehnologiji borbe.

U novije vreme, suočeni smo sa više različitih i ratova i teorija. Tu su na primer, lokalni ratovi ograničenog dejstva, tzv. specijalni i ratovi niskog intenziteta sa neograničenim proširenjem na paravojne aktivnosti i institucije, uz angažovanje paravojnih organizacija tihe destrukcije sračunate na dugoročno razaranje neke zajednice, izazivanjem sukcesije sve dubljih kriza. U uslovima tehnološki višestruko multiplikovane snage informativnog polja, upravo je informativna agresija osnovni vid svih razornih dejstava, prvenstveno usmerenih na sistem vrednosti upravljačkih aktivnosti, tj. na njihovo dovođenje u sumnju, detronizaciju, sejanje beznađa i obezglavljivanje. Polazi se od toga da neki prostor pripadne onome ko ga predominantno »zasejava« svojim informacijama. Stoga, informatika i informativni sistemi danas predstavljaju osnovne sisteme oružja strategijske namene permanentnog dejstva.

Treba pomenuti i najnoviju strategiju tzv. tektonskih potresa usmerenih na osporavanje osnova i produbljivanje unutrašnjih socijalnih, ekonomskih, nacionalnih, ideoloških, verskih, političkih i drugih protivrečnosti datog sistema određene zemlje. Kada se jednom ovi potresi (nezadovoljstva i sukobi) izazovu, tada se sve razvojne, ekonomske i druge društvene aktivnosti retardiraju; nastupa kriza neizvesnog ishoda (beznađe), u kojoj su najteže kriza duhovnosti (idejnosti), kriza moralnosti, kriza rukovodstva i rukovođenja, odnosno gubitak perspektive, što otvara put retrogradnim procesima, najčešće prema tuđim obrascima parcijalne eklektičke svesti i ponašanja. Prema strategiji tzv. tektonskih potresa posebno su osetljivi društveni sistemi u nastajanju, koji imaju pozitivne utopije podložne kritici praksom neostvarenog (izneveravanje ciljeva), što ih čini ranjivim u miru i što pruža šanse strategijama za paralisanje njihovih sistema vrednosti (upravljanja) i destabilizaciju politike, ekonomike i društva.

Sve to ukazuje na nezamenljivu ulogu efektivne odbrane, jer nikad nije dovoljno objašnjeno kako se sloboda lako gubi i kako se teško stiče. U savremenom svetu bur-

nih promena, velike preraspodele ekonomskih snaga i razvojne moći, pojedinačno i sa drugima svaka zemlja traga za putanjom svoga razvitka. Složenosti su eksponencijalno umnožene, a neizvesnosti povećane. I pored stečenih iskustava i znanja predviđanja, u naredni vek ulazimo sa manje velikih ideja nego što je to bilo na prelasku u ovaj.

Fenomenološki, rat je prostorno-vremenska aktivnost, pa otuda i naš sistem zaštite i odbrane mora imati naglašenu prostornu i projektivnu dimenziju efektivnosti.

Istorijsko iskustvo pokazuje da su otimanja, nasilje i ratovi prvobitno nastali kao kultivisani vidovi pljačkanja prirode, ljudi i drugih zajednica. To otimanje stvari prirode, nasilna eksploatacija drugih u svojoj zajednici i porobljivački rat protiv drugih zajednica, u osnovi je celokupnog varvarstva dosadašnje istorije, koja i nije drugo do istorija borbe za višak vrednosti («krađa tuđeg rada» – K. Marks).

Na žalost, odavno zamišljeni, priželjkivani i mnogo puta pokušavani skok iz carstva te varvarsko-stihijne istorijske nužnosti u carstvo slobode i svesnog stvaranja istorije, tj. iz predistorije u istoriju, još nije ostvaren. U celokupnosti razmene materije – ljudi sa prirodom, između sebe u svojoj i sa drugim zajednicama, ljudi još nisu ostvarili svesnu, plansku i samoorganizovanu kontrolu nad svojim odnosima, još nisu ovladali proizvodnjom i razmenom vrednosti, i pored svih fascinantnih otkrića i dostignuća hegelovski potčinjenih sila prirode da deluju protiv prirode i prirode njihovih zajednica.

Stoga je fundamentalni uslov opstajanja svake zajednice postojanje efektivne odbrane, jer nisu prošle opasnosti prikrivenih i otvorenih, opsegom manjih i velikih varvarizama. Zapostavljanje stvaranja efikasnog sistema zaštite i odbrane isto je što i prepuštanje fatalizmu sudbine ili raditi protiv sebe. A to bi bilo istorijski neoprostivo.

Izvorno i konačno, prirodno je i neotuđivo naše pravo, kao i svake druge ljudske zajednice, na slobodan život u miru, na samostalnost, nezavisnost, dobrosusedstvo i ravnopravnu saradnju u današnjem višestruko podeljenom i međusuprostavljenom, ali globalno međuzavisnom svetu. Dakle, odbrana je neizostavna istorijska konstanta svakog, pa i našeg društva, činilac očuvanja slobode u miru, stabilnosti društvenog poretka i održavanja smera u stvaranju civilizacije socijalizma.

Uzeto sistemološki, odbrana je neizostavni način egzistencije svakog društva i društvene zajednice, pa time i države. Ona je vitalna konstanta opstojavanja i razvitka tih subjekata istorije i ključni činilac održavanja smera društvenog kretanja. U prirodi i društvu nema organizama i organizacija koje nemaju funkciju odbrane i njene organe, odnosno odbrambene mehanizme. Kada ove funkcije izostaju ti organizmi i organizacije nestaju.

Sa stanovišta fundamentalne nauke o sistemima prirode i društva, i njene teorije samoorganizacije, svaki se sistem određuje njim samim i njegovom okolinom, njegovom sposobnošću da sebe prilagođava okolini i okolinu sebi. Naravno, to je reverzibilni proces razmene mase, energije i informacije u okviru opšteg kruženja materije. Pri tom, efektivnost nekog sistema određuje se odnosom spoljne i unutrašnje razmene. U toj kontrapolaciji sa okolinom karakter ili priroda sistema dati su onim kako sistem definiše svoje neprijatelje, kako se otvara i zatvara prema spoljnim uticajima, kako uspostavlja granice i kako ih savladava.

Upravo ta sposobnost samoodređenja sistema konstatovana kao snaga samorazvoja, samoorganizacije i samoup-ravljanja i jeste osnovna kategorija njegove identifikacije. Tu kategoriju nazivamo *sematansa*. Ona je upravljački organ, mozgovni centar, nasledna matrica (semêna), integrišuća mreža, koja fiksira sećanje na budućnost sistema, kao što to nalazimo u svakom semenu (genozapisu). Sematansa je u centru saznajno-upravljačkog horizonta samoorganizujućeg sistema ili sistema sa upravljanjem (tzv. kibernetički sistem). Zahvaljujući sematansi, sistem se objavljuje unutrašnjom (samoreprodukcija) i spoljnom (efekti) razmenom. Samoreprodukcija i efekti sistema pokazuju potencijalnu i stvarnu snagu njegove samoorganizacije. Sistem koji troši više nego što proizvodi osuđen je na propast, jer priroda i istorija ne trpe rasipnike, neznalice i prazninu.

Iz ovih razmatranja proizlazi: (1) da je efektivnost odbrane direktno srazmerna opsegu njenog organskog sastava angažovanih snaga i sredstava uzdignutog na stepen moralno-političke i profesionalne osposobljenosti; (2) da je kombinovana, združena i ujedinjena snaga složenog sistema odbrane veća, celovitija i efektivnija od prostog, mehaničkog i ekstenzivnog zbira pojedinačnih funkcionalno, vremenski ili prostorno izolovanih delova, jedinica i podsis-

tema, i (3) da se tek na višem nivou samoorganizacije i integritisanosti dosežu mogućnosti dodatnih sinergetskih efekata na široj skali izbora. Za složene sisteme samoorganizacije karakteristična je dijalektika objektivizacije subjektivizacijom, konverzija organizacije na više nivoa i umnožena snaga upravljanosti, čime se dosežu najviši nivoi efektivnosti – visoka tehnologija visoke relevantnosti i drugi činioci.

KARAKTERISTIČNI EFEKTI

Iz opšte nauke o sistemima prirode i društva poznato je da svaki od tih entiteta ima svoje dijalektičko određenje kvaliteta, kvantiteta i mere, svoju opštost, posebnost i pojedinačnost, svoju prošlost, sadašnjost i budućnost. Teorijski i praktično, uzima se da je efektivnost nekog složenog sistema srazmerna odnosu spoljne prema unutrašnjoj razmeni, i da ova samoorganizacija naročito zavisi od mogućnosti planiranja saznavno-upravljačke, ciljno-programatske snage svih emergentnih (nesvodivih) sistema. Integrativna snaga ovih sistema jeste u oslobođenoj sinergetskoj zakonitosti usled organske samoorganizacije. Dokaze za to nalazimo na svakom koraku oko sebe i u celokupnoj istoriji prirode i društva. Odavno se, na primer, zna da je odbrambena i napadna snaga jednog konjičkog eskadrona veća od zbira snaga pojedinačnih konjanika tog eskadrona. Isto je u privredi, nauci, urbanizmu i drugim delatnostima. Otuda i današnji megatrend reafirmacije preduzeća visoke proizvodne snage. Nadalje, nijedan složeni sistem ne svodi se na delove i ne raspada se bez ostatka, jer on nije prost mehanički zbir delova. Ono što se dobija u celini kao dodatna efektivnost usled jedinstva ne može se dobiti u osamostaljenim (izolovanim) delovima. Još je Hegel konstatovao da su delovi i celina dve strane istovetnosti, da celina egzistira preko delova, a da se delovi objektiviraju u celini. Deo van celine nema snagu dela u celini. Međutim, celina se može identifikovati jedino preko delova, sistem preko pod-sistema, podsistem preko elemenata itd. Ova sistemna zakonitost ne poništava ulogu samostalnosti dela, niti ga svodi na prost instrument celine. Razume se, ta sistemna zakonitost važi i za sistem opštenarodne odbrane čija sna-

ga počiva na samoorganizaciji: raste produbljivanjem organske integrativnosti tako da raznovrsnost oblika masovne inicijative konvergira jedinstvu celine, a opada sa svakom izolacijom, parcelizacijom, ekstenzijom, dezintegracijom i zatvaranjem.

Po pravilu, ova efektivnost se izražava odgovarajućim naturalnim i vrednosnim dimenzijama u vektorskim prostorima datog sistema, tj. u funkcionalima ekvivalentnosti, ekvifinalnosti i ekvipotencijalnosti, na primer, izrazima efekt – ulaganje, učinak – snaga, funkcija – organizacija i dr. Tako se dolazi do merno-kontrolnih mehanizama za odmeravanje potencijalne, konačne i ekvivalentne efektivnosti, a kada se to izražava i po odgovarajućim prostorno-vremenskim jedinicama, tada se dobija metrika efikasnosti sistema. Zahvaljujući brzom razvitku matematičke mašinogradnje (elektronika i dr.), danas je razvijen veliki broj parcijalnih i globalnih matematičko-upravljačkih modela i sistema (analogona), sve do najnovijih imitacionih sistema permanentnog dejstva.

PONDERABILNOST SISTEMA ODBRANE

Često se naglašava da je sistem odbrane imponderabilan zbog njegove složenosti, neizvesnosti stanja njegove primene u ratu itd. ili se odmerava u klasično vojnim podacima snaga i sredstava (oružja), iznosima budžetske potrošnje i bilansiranja, uključujući razne međudržavne komparacije. Takođe se ističe da je nemerljivost apsolutna, pošto sloboda i ljudski život nemaju cenu, što je tačno, jer čovek i njegova sloboda su vrednosti svih vrednosti. Upravo te vrednosti i jesu ono što podrazumevaju komunistička načela humanizma, univerzacije i koherencije. Uistinu, te činjenice zajedničkog života ili komunizma danas jesu kvintensencija supstrata vrednosti sistema samoorganizacije društva – a time i njegove odbrane koja čini njegov nezostavni organski sastojak.

Naš sistem opštenarodne odbrane nije klasično, državno produkovan vojni sistem za unutrašnju i spoljnu prinudu, već iz narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije nastao i utemeljen kao organska komponenta integralnog sistema socijalističkog samoupravljanja. I, zato,

on se ne može tretirati kao sila iznad društva, niti je njemu imanentna tendencija pretvaranja iz sile društva u osamostaljenu silu militarističke stvarnosti. Stoga, svi prigovori takve vrste nemaju realnog osnova. Istina, ukoliko ih i ima, oni dolaze sa, našoj društvenoj zajednici suprotne (neprijateljske) strane ili su motivisani uskim, egoističkim i sličnim interesima izolacionizma, separatizma, šovinizma i sličnih političkih usmerenja, koja namerno previđaju karakter sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite i činjenicu da su naše oružane snage svojina svih naroda i narodnosti Jugoslavije i da su u službi te zajednice. Ekletatnost vrednosnog sistema opštenarodne odbrane čini i sve takve prigovore jasnim u njihovoj nedobronamernosti. Naravno, to ne znači da dato stanje sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite nije podložno dobronamernoj kritici koja otkriva slabosti i pomaže njegovom stvaralačkom razvitku.

Dakle, uvažavanjem te suštine za polaznu vrednost opštenarodne odbrane izvode se izmeritelji i ocene efektivnosti sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. U razvijenom smislu vojne nauke ta se efektivnost primereno uopštava dobijajući smisao uporednih vrednosti. Tako, na primer, na osnovu takve komparacije opsega odbrambenog potencijala Jugoslavija se svrstava među prvih dvadesetak zemalja sveta, uzimajući u obzir stanovništvo, prostor, prirodne i izgrađene resurse, delatnosti, geostrategijski položaj, sistem odbrane i dr., ali i to da polovina ulaganja u sistem opštenarodne odbrane predstavlja prvorazrednu investiciju visokog razvojnog značaja i ekonomske isplativosti. Približno, pet odsto nacionalnog dohotka, koliko se izdvaja za potrebe Jugoslovenske narodne armije, reprodukuje se u uvećanom obimu prosečno za 5–6 puta. Naravno, u okviru tih proseka, ima tehnologija koje se razvojnoekonomski, uz diverzifikaciju u širokoj primeni, multiplikuju u mnogo većem obimu, a ima i takvih koje čine najveće domete unikatnih vrednosti (na primer, novi materijali, složene konstrukcije visokih performansi, specijalni tehnološki postupci i dr.).

Stepen razvijenosti svakog, pa i sistema odbrane, moguće je odrediti i odnosom stvarne prema potencijalnoj efektivnosti, odgovarajućom primenom Fersterove i sličnih jednačina, tj. odnosom realne prema maksimalnoj entropi-

ji, povratnih prema nepovratnim procesima, što je već u širokoj primeni u sistemskim analizama dinamičkih kompleksa tehnike, tehnologije, organizacije, ekonomije, prostornih sistema, urbanizma i dr. Na primer, budući da je rat stanje maksimalnog naprezanja svih raspoloživih potencijala zemlje, moguće je stepenovati pretvaranje tih potencijala u efektivna stanja odbrane, sa karakterističnim aktivnostima prevođenja mirnodopskog u ratno stanje. Kada se uspostave ovakve relacije razvijenosti i stanja sistema odbrane, dalje je moguće u prostorno-vremenskom opsegu određivati intenzitete gustine i frekvencije zaštitnih i odbrambenih sistema, čija snaga raste i opada sa kvadratom opadanja i rasta operativnog prostora, a što i jeste jedno od pravila veštine ratovodstva i što upućuje na pravilo iznenađenja, odnosno sužavanja neizvesnosti, izbegavanjem faktora haotičnosti (nereda).

Ponderabilnost je uslov upravljivosti sistema. Ona se istraživački otkriva. Prema tome, svi sistemi, uključujući i odbrambeni jesu merljivi, projektivni i upravljivi.

Sledom systemske zakonitosti, potreba određuje funkciju a funkcija organizaciju. Iz fluktuacije rizičnosti uslova života društvene zajednice proističe i potreba zaštitno-odbrambenog sistema. Taj sistem podrazumeva naročito: rezerve, zaštitni i odbrambeni mehanizam sa režimima unutrašnje i spoljne razmene, ali i poseban režim upravljanja. Upravljivost i upravljavnost takvih sistema prvorazredni su atributi njihove vitalnosti. Zahvaljujući tome, sistem koji ima izraženiju tu vitalnost postiže smanjivanje entropije, makar i malo, i povećanje efektivnosti, i to eksponencijalno. Saglasno ovim sistemološkim postulatima, može se konstatovati da je efikasnost datog sistema, u nekom prostoru i vremenu, direktno srazmerna organskom sastavu njegovih ličnih i materijalnih činilaca umnoženih realizovanom informacijom kao eksponentom. Taj eksponent predstavlja realizovanu neodređenost ili organizaciju nasuprot dezorganizacije (negentropija prema entropiji, kretanje »uz brdo« prema kretanju »niz brdo«, »informacija je organizacija« – N. Viner). U takvom sistemu resursi postaju, odnosno jesu efekti. Zato se i naglašava da se u svakom sistemu nalazi njegova budućnost, pa je nauka upravljanja prvenstveno usmerena na otkrivanje skrivenih mogućnosti što i jeste zadatak sistem-analize i sistem-projektovanja, raznih

animativnih i imitacionih sistema i sl. Zato, nikada nije suviše naglašavati značaj upravljivosti i unapređivati tu glavnu funkciju sistema. Razume se, na odgovarajući način, to važi i za sistem odbrane – što je inače ugrađeno u koncepciju našeg sistema odbrane.

RAZVOJNI I EKONOMSKI EFEKTI

Osim dobro poznatih pojedinačnih, posebnih i opštih efekata sistema opštenarodne odbrane i društvene samozastite u njihovoj primarnoj funkciji zaštite i odbrane (a koji se ovde podrazumevaju), isto tako, evidentni su i nesumnjivi razvojni i ekonomski efekti kompleksnog tipa i vitalnog značaja u celokupnosti društvene reprodukcije, načina proizvodnje i kvaliteta života.

U savremenim uslovima ubrzane naučno-tehnološke revolucije, kao pete velike društvene podele rada (posle agrikulturne, urbane, trgovinske i industrijske revolucije), naučnoistraživački rad, fundamentalna, primenjena i razvojna istraživanja, odnosno nauka i njena tehnološka primena – prvi je činilac revolucionisanja proizvodnih snaga, načina proizvodnje i načina života. Devet desetina od svih ljudi koji su se ikada bavili naukom i tehnologijom naši su savremenici; i njihova je brojnost nešto veća od brojnosti radničke klase u vreme Karla Marksa. Broj naučnoistraživačkih informacija udvostručuje se svakih desetak godina. Zbog zaborava, samo jedan procenat tih informacija »preživljava« četрнаestu godinu i ostaje u trajnom fondu svetске nauke (kulture). Za potrebe vojnih i sličnih programa i projekata radi najveći deo naučnog i stručnog kadra, laboratorija i katedri vrhunskih dometa. Vojnoprivredni kompleksi, proizvodnja i trgovina oružjem angažuju najvitalnije delove privrede i drugih delatnosti u kojima rade desetina miliona zaposlenih. Supernaoružanje odavno je prešlo granicu moći apsolutnog uništenja života na Zemlji, i zajedno sa degradacijom životne sredine, ozbiljno pretilo da Zemlju vrati u ranija geološka stanja. U uslovima svetom vladajućeg etatističkog načina proizvodnje supermonopolski dejstvuje tzv. strategijski čvor: kapital – tehnologija – vojništvo, koji funkcioniše kao tri spregnuta zupčanika. Tržište znanja, visoke tehnologije i vojne opreme do-

nosi najveće profite. Svetsko tržište karakteriše inovativna ekonomija, pa se i reafirmacija preduzetništva definiše formulom: stvaranje inovacija plus njihova komercijalizacija. Smatra se da bi industrija i usluge za deset godina gotovo potpuno zamenili postojeće novim materijalima, alatima, procesima, proizvodima, postrojenjima i dr., ako bi se veo vojne tajne skinuo sa odgovarajućih otkrića, pronalazaka, izuma i inovacija. Dostupnost tim rezultatima danas je veoma ograničena. U višestruko podeljenom svetu, prepunom otvorenih i potencijalnih sukoba, to još više produbljuje ionako goleme tehnološke, ekonomske i druge jazove. Na sreću, čovečanstvo ipak sagledava svoju budućnost u daljem jačanju velike društvene podele rada (naučnotehnološke revolucije) i njenom usmeravanju u korist čoveka i njegove ljudske zajednice, odnosno čovečanstvo ne želi ostati bez nade.

Takve okolnosti u svetu objektivno nas upućuju na ubrzavanje naučno-tehnološkog progressa u nas, odnosno na politiku otvorenosti za ravnopravnu saradnju i ekonomsku razmenu sa drugim zemljama i uključivanja u svetske procese pozitivnih promena, ali i na politiku oslanjanja na sopstvene snage – radi što ubrzanijeg pretvaranja potencijalnih u aktivne, a aktivnih u više produktivne snage, tj. na aktiviranje radnih, prirodnih i izgrađenih potencijala na višem kvalitetu razvoja i bržeg napretka. Savremeno i organizovano znanje za takav prosperitet prvi je od neizostavnih činilaca. Kao i drugde po svetu, i mi u našoj vojnoj naučno-tehnološkoj oblasti, najpre i najčešće, jedino i možemo da ostvarimo nužnu koncentraciju razvojnih snaga, tzv. kritične mase, za uspešno dosezanje visokih tehnologija visoke relevantnosti na određenim projektima, programima i poduhvatima. U tome, osposobljavanje kadrova i osvajanje veštine upravljanja složenim poduhvatima ove vrste jedinstven je rezultat najviše vrednosti (principi, metodi i tehnike projektovođenja, tehnologija upravljanja i dr.). Na tim poduhvatima, osim vojnih, angažovane su i mnoge druge naučne, obrazovne, proizvodne i druge organizacije iz cele Jugoslavije i u odgovarajućoj saradnji sa izvesnim stranim partnerima radi transfera znanja i tehnologije.

Na taj način su stvoreni mnogi složeni, visoke pouzdanosti tehničko-tehnološki sistemi oružja (oklopna vozila, tenkovi, avioni, brodovi, vođene i nevođene rakete, radari,

komunikaciona sredstva, razna vojna oprema i dr.) i osvojeni brojni novi materijali, tehnologije, tehničke konstrukcije, hemijske recepture i dr. od izuzetnog značaja za vojne ali i civilne potrebe, za domaće i strano tržište (izvoz). Po pravilu, ti rezultati naučno-tehnološkog progressa, putem transfera, difuzije, diverzifikacije i diseminacije, višestruko se multiplikuju u proizvodima, tehnologijama i delatnostima nevojne, opšte društvene primene. U ekonomskom izrazu ta je multiplikacija u proseku petostruka i nešto viša, sa tendencijom uvećavanja.

Svakako, najdragoceniji efekat ovakvog vojnog naučnotehnološkog razvoja i njegovog transfera jesu kadrovi vrhunske formacije, mnoštvo specijalnosti, novih struka i zanimanja za razvojne, rukovodeće, proizvodne i eksploatacione aktivnosti, koji se osposobljavaju u vojnim, proizvodnim, naučnim i drugim organizacijama, radeći na projektima i programima za Jugoslovensku narodnu armiju, odnosno za oružane snage Jugoslavije i celokupnost opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Za Jugoslovensku narodnu armiju opravdano se konstatuje da je pouzdan čuvar tekovina naše revolucije i kovачnica bratstva i jedinstva. Poznato je da je svaki peti ili šesti od zaposlenih muškaraca u zemlji, tokom služenja vojnog roka, stekao ili usavršio svoju specijalnost, struku, zanimanje, i da su to ona najvitalnija, najsavremenija i najvrednija zanimanja. Visok nivo tehnologije i organizacije plodotvorno deluje na podizanje nivoa proizvodnih iskustava, radnih navika i opšte tehničke kulture. Kao veliki, široko razvijen i specijalizovan sistem, Jugoslovenska narodna armija ima neporecivu ulogu opšteg edukativnog činoca. U njoj se obrazuje mnoštvo društvu izuzetno potrebnih kadrova – radnika, specijalista, majstora, istraživača, tehnologa, projektanata, informatičara, organizatora, rukovodilaca i dr.

Jugoslovenska narodna armija je najveći pojedinačni kupac velikog obima i širokog asortimana proizvoda i usluga na jedinstvenom jugoslovenskom tržištu; i značajan je investitor u izgradnji infrastrukturnih industrijskih i drugih objekata namenske i druge proizvodnje. Samim tim, svojim zahtevima, naročito u pogledu kvaliteta, roka, cene i dr., odnosno tehnološke opreme, kapaciteta, lokacije i dr., ona snažno doprinosi poboljšanju odnosa ponude i tražnje,

podize standardizaciju proizvoda i unapređuje kultivaciju obligacionih (ugovorenih) kupoprodajnih odnosa. Kakvoća, pouzdanost, prometne i druge norme za brojne proizvode i usluge (robe), često velikih serija, po pravilu, postaju opštevažeće, tj. norme i standardi za sve proizvode i usluge na tržištu. Tim putem su osvojeni mnogi novi proizvodi i unapređeni postojeći za domaće tržište i izvoz. Istina, u tekućoj privrednoj reformi, predstoji nam uvođenje opšte standardizacije kvaliteta za sve proizvode i usluge na tržištu, naročito imajući u vidu kvalitativne i druge norme koje stupaju na snagu 1. januara 1993. godine na jedinstvenom tržištu Evrope. Između ostalog, tu su i posebni standardi evaluacije, normalizacije, unifikacije itd. pojedinih tehnoloških baza, kapaciteta, proizvodnih sistema, prostorne tehnike, građenja, projektovanja kolaudacije, kontrole, prijema, održavanja, režima eksploatacije i dr. od šireg značaja za sve proizvodne, investicione, graditeljske, razvojne i druge poduhvate u celoj zemlji i pri izvozu tehnike, tehnologije i znanja.

Vojna industrija i cela namenska proizvodnja, kao i razmeštaj jedinica i ustanova Jugoslovenske narodne armije po celom prostoru Jugoslavije, odigrali su bitnu ulogu u procesu industrijalizacije i urbanizacije zemlje, a posebno u osvajanju mnogih tehnologija u proizvodnji i preradi metala i njihovih legura, vlakana i tekstila, hemikalija, farmacije i medikotehnike, elektronike, televizijske, infracrvene i laserske tehnike, informatike i upravljačke tehnike, brojnih mašinskih visokoautomatizovanih sistema i robotičke tehnike, zdrave hrane, građevinarstva, saobraćajne tehnike i mnogih drugih oblasti, koje i danas čine značajan i najsavremeniji deo u privredi i drugim delatnostima u zemlji i važna su osnova razvoja. Posebno, ovde treba imati u vidu svetska dostignuća u tehničkim, medicinskim, obrazovnim i drugim oblastima.

Zahvaljujući tome, u zemlji se proizvodi više od dve trećine naoružanja i vojne opreme, a vrednosno se uvozi oko jedne trećine, tj. koliko se i izvozi, tako da po ovoj osnovi nema deviznog opterećenja platnog bilansa zemlje. Po savremenim merilima vojne i, posebno vojnoekonomske nauke, SFRJ pripada užem krugu od dvadesetak zemalja koje imaju potencijale razvoja i sopstvene proizvodnje i razmene sa drugim zemljama, odnosno za razvoj i održavanje savremenih oružanih snaga visoke efektivnosti.

Zemlje ispod toga nivoa oružanih snaga (sistema odbrane), po pravilu, ne mogu računati na svoj sopstveni put razvoja i svoju trajnu nezavisnost u današnjem podeljenom svetu, jer tek na tom nivou jednostrana zavisnost prerasta u međuzavisnost u okviru globalne. Za savremeni način proizvodnje karakteristični su: svetska roba, svetsko preduzeće i svetska država sa dovoljnom unutrašnjeg sigurnošću i spoljnom odbrambenom sposobnošću, a što je prvenstveno određeno dovoljnošću proizvodnje svetske robe, odnosno pomenutim potencijalima na našem prostoru. Između ostalog, zbog toga Jugoslaviju neki ocenjuju kao jednu od strateški najvažnijih zemalja sveta. I, onda, obično dodaju da je, iz mnogo razloga, suviše važna da bi bila prepuštena samoj sebi, čime bi da, pred svojom i svetskom javnošću, opravdaju svoje snovanje raznih antijugoslovenskih strategija, uvek proveravajući čvrstinu Jugoslavije i snagu njene odbrane. Zaista, na ovom, poput tektonski nestabilnog prostora sa žilavim ostacima balkanskog načina proizvodnje, sa našim, ukrštaju se problemi i interesi i Istoka i Zapada, i Severa i Juga. U takvim uslovima, očuvanje slobode za sve ljude svih naših naroda i narodnosti, podrazumeva koheziono čvrstu i odbrambeno jaku zajednicu, odnosno državu SFRJ.

FINANSIRANJE JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIIJE

Na osnovu svestranih analiza i procena, opravdano se može tvrditi da deo nacionalnog dohotka za potrebe Jugoslovenske narodne armije ne bi smeo biti manji od 5 odsto, s tim da se polovina tih sredstava upotrebljava za tekuće potrebe, a druga polovina za istraživanje, razvoj i modernizaciju (u približnim odnosima 5:10:35), tako da se može pratiti dinamika naučnotehnološkog i odbrambenog progressa, odnosno putem završavanja, unapređenja i održavanja, osigurati zahtevani nivo odbrambene snage.

Iz primera drugih zemalja vidi se da samo ove proporcije i uz pretpostavku maksimalne racionalnosti trošenja i ulaganja postaju moguće ostvarenje neophodnog nivoa odbrambene snage i da samo na tom nivou postaju mogući obilniji povratni razvojni i ekonomski efekti, kojim se troškovi odbrane »neutrališu« i do 50 odsto.

Upravo izdvajanje 5 odsto nacionalnog dohotka za finansiranje Armije čini donju graničnu vrednost održivosti stanja sistema. Opštevažeća zakonomernost ponašanja i objektivizacije sistema, ovde se izražava u nekoliko analitičkih karakteristika.

Prvo, ova veličina (5 odsto) prati kretanje narodnog dohotka, što znači da Jugoslovenska narodna armija deli sudbinu ekonomskog stanja zemlje. Efektivnost našeg načina proizvodnje, ukupne ekonomike i naročito efikasnost privređivanja jeste prvi uslov materijalnog stanja ekonomije opštenarodne odbrane i zaštitno-odbrambene snage zemlje. Uspešna ekonomika najbolja je odbrana. Konceptijom opštenarodne odbrane zavisnost odbrana – ekonomika pretvara se u međuzavisnost, utoliko jaču ukoliko je ta koncepcija više realizovana.

Drugo, ispod te granične veličine, posebno u slučaju višegodišnjeg stanja podfinansiranja (podcenjenosti), dolazi do zastarelosti, degradacije i gubitka značaja oružanih snaga. Tako smanjena ulaganja pretvaraju se u troškove održavanja. Toliko poželjna i do sada, zaista, ostvarivana racionalnost trošenja (štednja i dr.), ima svoju granicu koja se nikako ne bi smela prelaziti, jer bi to ugrožavalo vitalne odbrambene sposobnosti.

Treće, samo na toj i iznad te granične (minimalne) veličine, ta ekonomija obima i razvoja postaje mogućna, efektivno dejstvujuća. Stvara se mogućnost izbora na široj skali razvoja i viših tehno-ekonomskih dometa. Stopa inovativnosti oružanih snaga mora biti znatno viša od prosečne stope inovativnosti ukupnih proizvodnih snaga, za koju se danas, u nekim zemljama sveta, ocenjuje da iznosi prosečno oko 10 odsto godišnje.

U smislu odvijanja društvene reprodukcije, veličina 5 odsto od nacionalnog dohotka je dinamička konstanta stabilnosti. Sa njom snaga odbrane dobija značaj visoke relevantnosti u zemlji i njenom okruženju. Jedino tako i sistem opštenarodne odbrane postaje visoko-efektivan. Tako razvijan on može da proizvodi pomenute direktne, indirektne i indukovane efekte. Na primer, složene tehničke sisteme može stvarati samo visokorazvijen složeni sistem visoke efektivnosti, kao što je to Jugoslovenska narodna armija.

Ostvarivanjem ove veličine obezbeđuje se stabilno, pravovremeno, realno i pouzdano finansiranje. Ovakav za-

htev nalaže, ne samo izbegavanje obezvređivanja sredstava zbog inflacije već i ubrzanu dinamiku planiranja i programiranja razvojnih poduhvata i projekata. Finansiranje bi moralo biti budžetski kontinualno, kao što se finansijski ostvaruje (sračunava) narodni dohodak, dok se programi i projekti moraju ostvarivati u što kraćem vremenu zgusnutih aktivnosti, i sa obaveznim etapnim rezultatima u godišnjim i još kraćim rokovima.

Razume se, ova veličina, osim naznačene međuzavisnosti, ima i svoju posebnu evolutivnu logiku izraženu u tome što se ona povećava odgovarajućim tempom dinamike zavisno od datih okolnosti – odbrambenih rizika, potencijalnih i stvarnih opasnosti destrukcije i agresije (neprijateljstva). U nekim zemljama visoke ugroženosti, tj. koje se nalaze u lokalnim sukobima, koje su neposredno ugrožene ratnim opasnostima, koje su u stanju ni rat ni mir i sl., izdvajanje iz njihovog dohotka za vojne potrebe prelazi čak i 25 odsto. Vođenje rata u savremenim uslovima iziskuje i enormno visoke troškove. U vreme mača, luka i strele rimskih ratova troškovi rata po jednom ubijenom vojniku iznosili su jedan dolar, a prema nekim procenama danas su milion puta veći. Ova žalosna statistika nesumnjivo upućuje na potrebu isključivanja rata iz ljudske civilizacije, ali sve dok postoji mogućnost ugrožavanja slobode mi je ne smemo previdati.

Umesto zaključka

Odbrana zemlje je moguća i prihvatljiva jedino kao visoko razvijen i visokoefektivan sistem, koji je istovremeno i visoko racionalan po opštedruštvenim, razvojnim i ekonomskim efektima. Između ostalog, to znači da se u razvoju odbrane ne smeju dozvoliti diskontinuitet, usporavanje kadrovske obnavljanja i jačanja, tehničko-tehnološko zastarevanje i organizaciono-upravljačko stagniranje.

Sistem opštenarodne odbrane pretpostavlja najefikasnije borbene sisteme, moralno-politički i vojnostručno visokoosposobljene ljude, najsavremenije i najpouzdanije sisteme oružja sposobnih za ostvarivanje širokog spektra borbenih dejstava, odnosno za izvođenje zaštitnih i borbenih dejstava maksimalne efikasnosti. Iz ranijih dobro poznatih, i najnovijih primera ratova, uočljivo je presudno dejstvo

takvih borbenih sistema visoke efektivnosti. Valjda se zbog toga takve organizacije visoke efektivnosti ponegde i nazivaju: žestoki sistemi, gardijske i slične jedinice, udarni odredi, specijalizovani rodovi i sastavi, pa čak i tehnološke zmije i sl.

Ta, široko rasprostranjena težnja u nauci i praksi da se, u skladu sa zakonitostima samoorganizacije i u odbrani, obrazovanju, privredi i drugim oblastima istražuju i stvaraju organizacije visoke efektivnosti, možda i jeste megatrend vodećeg talasa organike za koji se predviđa da će dominirati na prelasku u novi vek i dalje. Taj trend izgleda najmarkantniji u tekućoj reafirmaciji preduzeća koje proizvodi svetsku robu, ali i svetske rezultate naučno-tehnološkog programa, postajući bitna društveno-ekonomska kategorija i važan potencijal odbrambenog sistema.

Zapravo, odavno je poznato da je politika koncentrisan izraz ekonomike, a rat produžetak politike nasilnim sredstvima, i da je rat najveće naprezanje svih snaga i sredstava, celokupnog potencijala zemlje itd., o čemu su pisali Klauzevic, Engels, Marks, Lenjin i drugi, Istina, tek sa Titovom mišlju i delom, sa bogatim iskustvom iz narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, opštenarodna odbrana postala je jasno opšteistorijski, revolucionarno i naučno zasnovana kao koncepcija i sistem. Koncepcija i sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite veliko su istorijsko iskustvo ratova i borbe za oslobođenje, vitalna tekovina našeg pobedonosnog narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije i rezultat nauke samoorganizacije, uključujući njene najnovije domete. Otuda je razumljivo da koncepcija i sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite moraju, ciljno, programatski i na delu težiti vrhovima moralno-političkih, vojnostručnih, tehničko-tehnoloških, organizaciono-upravljačkih, razvojnih i drugih vrednosti, odnosno delovati na principu maksimizacije efekata.

Iz toga proizlaze brojne konsekvence. Između ostalih je i ta da se područjstvovanje odbrane treba, najpre, razumeti kao povećanje njene efektivnosti i naravno efektivnosti čitavog društvenog sistema socijalističkog samoupravljanja. Kao što se objektivna područjstvenost proizvodnje i proizvođača izražava podelom rada, proizvodnjom za druge (danas proizvodnjom robe robom), odnosno time

koliko ko proizvodi za druge i koliko više proizvodi nego što troši (pozitivna proizvodnja), tako se i za sistem odbrane može reći da je utoliko objektivno područstvljeniji ukoliko proizvodi više efekata, čime postaje snažniji i racionalniji. To i jeste prva, objektivna strana područstvljavanja sistema opštenarodne odbrane na kojoj se jedino i može izvršiti njegova društvena subjektivizacija.

Prakticistički, to znači da se principi i kriterijumi koncepcije i sistema opštenarodne odbrane moraju ugrađivati u sve što preduzimamo, u sve što radimo i stvaramo, u sve planove i programe, organizacije i delatnosti, u svaki poduhvat politike, obrazovanja, nauke, tehnologije i ekonomije, u svaki proizvod i uslugu, investiciju i posebno u svaki prostorni sistem urbane i ruralne oblasti i zaštite prirode, jer sistem zaštite i odbrane ima naglašenu prostornu i projektnu zakonomernost razvoja. Istovremeno i neizostavno, to znači i uporno stvaranje, održavanje i unapređivanje borbenih sistema visoke efektivnosti, tj. oružanih snaga Jugoslavije kao garancije naše slobode, mira i života na višem nivou razvoja i bezbednosti.

SUMMARY

EFFECTIVENESS OF TOTAL NATIONAL DEFENCE

The article presents a number of systemological approaches to clarification of effectiveness of total national defence, and its general social, developmental and economic effects are noted. The author points out that the total national defence makes an irreplaceable factor of stability and progress of Yugoslav society. It is the guarantor of preservation of phenomena of the Yugoslav national liberation war and socialistic revolution, an essential factor of stability and progress along the course of the programmed initiative based on the Programme of the LCY, and a vital factor of educational, scientific, technological, organizational and economic progress.

Also presented are several theoretical-methodological probes and interpretations of the total national defence and social self-protection system, based on the latest scientific theories on self-organization and on its effectiveness.

In connection with problems of financing the Yugoslav People's Army the portion of national income earmarked for the needs of the YPA is noted and its lowest limit (cca 5 per cent) is explained. All other proportions and relations pointed out in this article are given on the basis of certain experience, i.e. they are based on corresponding statistical and other data sources, and are results of systematic treatment of phenomenology of crisis, war, defence, protection, effects, conditions, etc.

The article also contains certain definitions of individual categories, and certain new ideas are introduced, which can encourage further conceptualizations, critical assessment and research.

R É S U M É

L'EFFICACITE DE LA DEFENSE POPULAIRE GENERALISEE

Le présent article met en valeur certains approches systémiques de l'évaluation de l'efficacité de la défense populaire généralisée et indique ses effets pour la société, le développement et l'économie nationale. Y est souligné que défense populaire généralisée constitue un facteur irremplaçable de la stabilité et du progrès de la communauté yougoslave. Elle est le garant de la sauvegarde des acquis de la guerre de libération nationale et de la révolution socialiste, le facteur substantiel de la stabilité dans la marche orientée par les initiatives de programme et options arrêtées par le Programme de la LCY, ainsi que le détenteur vital de l'activité menant au progrès du pays au plan de l'éducation, de la science, de la technologie, de l'organisation et de l'économie.

De même, l'auteur donne plusieurs aperçus et interprétations théoriques-méthodologiques du système de défense populaire généralisée et d'autoprotection sociale à la lumière de la théorie moderne de l'autoorganisation et de son efficacité.

Au sujet de la problématique du financement de l'Armée populaire yougoslave l'auteur cite le montant des fonds prélevés sur le revenu national pour les besoins de l'APY et donne explication de la limite-seuil de ces prélèvements (environ 5%). De même, toutes les autres proportions et rapports servant de référence reposent sur l'expérience, c'est-à-dire, sur les données statistiques et autres sources similaires et résultant de l'approche systémique des phénomènes traités tels que la crise, la guerre, la défense, la protection, les effets, les situations possibles etc.

Dans ce travail figurent aussi les définitions de certaines catégories ainsi que certaines notions nouvelles susceptibles de stimuler la pensée, l'analyse critique et la recherche.

Р Е З Ю М Е

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВСЕНАРОДНОЙ ОБОРОНЫ

В труде рассматриваются некоторые системологические подходы к разъяснению эффективности всенародной обороны и указывается на ее общественные и экономические эффекты. Подчеркивается, что всенародная оборона является фактором устойчивости и прогресса югославского содружества. Она — гарантия сохранения завоеваний народно-освободительной войны и социалистической революции, существенный фактор устойчивости продвижения вперед в направлении Программой СКЮ утвержденной инициативы и важный носитель образовательного, научного, технологического, организационного и экономического прогресса.

Также дается несколько теоретическо-методологических взглядов и толкований системы всенародной обороны и общественной самозащиты, опирающихся на новейшие научные теории самоорганизации и ее эффективности.

В связи с проблематикой финансирования Югославской народной армии приводится процент национального дохода, выделяемый для потребностей ЮНА, и обосновывается его нижняя или минимальная граница (около 5%). Также и все другие пропорции и соотношения, на которые в настоящей работе ссылается автор, даются на основании определенного опыта, т.е. соответствующих статистических и других источников, и являются продуктом системного отношения к рассматриваемой феноменологии кризиса, войны, обороны, защиты, эффекта, состояния и т. д.

В труде даются и определения некоторых категорий и вводятся новые понятия, что может быть стимулом для дальнейших размышлений, критических проверок и исследований.